

UNIVERSITETET I BERGEN

Det humanistiske fakultet

PH.D.-UTDANNINGSMELDINGEN 2019

Ph.d.-utdanningsmelding 2019 – Det humanistiske fakultet

OPPFØLGING AV FAKULTETETS PRORITERINGER FOR PH.D.-UTDANNINGEN

Forskerutdanningen er en viktig forskningsstrategisk ressurs og en integrert del av fakultetets strategiske satsninger. Fakultetets Forsknings- og forskerutdanningsutvalg (FFU) drøfter jevnlig problemstillinger knyttet til fakultetets forskerutdanning.

Også i 2019 har det vært sterkt søkelys på forskerutdanningen, ikke minst som resultat av at fakultetet har fått sitt eget ph.d.-program. Programbeskrivelsen ble godkjent i fakultetsstyret i desember 2018, og endelig opprettet gjennom vedtak i universitetsstyret den 11. april 2019. Fakultetet benyttet anledningen til å programfeste flere tiltak med det formål å styrke kvaliteten på forskerutdanningen. Det er for eksempel innført karakterkrav på master for den som tas opp på programmet, det er gjort endringer i opplæringsdelens sammensetning som gjør det nødvendig å opprette nye kurs i vitenskapsteori og etikk, og det er innført et tilbud om mesterklasse/sluttseminar for alle kandidater. I etterkant er det også lagt ned stor innsats for å få ph.d.-programmet på plass, i form av nye felles rutiner og retningslinjer, og gjennom de lokale ph.d.-utdanningsmeldingene gis det inntrykk av at det arbeides godt med implementering av det nye programmet på lokalt nivå. Oppretting av et eget programstyre for ph.d.-programmet og utforming av et mandat for styret har også vært en del av denne prosessen. Programstyret har samme sammensetning som fakultetets Forsknings- og forskerutdanningsutvalg (FFU), og i tillegg har KMD observatørstatus i styret.

Flere arbeidsgrupper har i løpet av det siste året vært i virksomhet for å styrke kvaliteten på forskerutdanningen ved HF. En arbeidsgruppe har utarbeidet retningslinjer for avhandlingens format, for tema og nivå for prøveforelesning, for sluttseminar, samt egne HF-maler for søknadsskjema ved opptak til organisert forskerutdanning og for standard avtale ved opptak. En annen arbeidsgruppe har evaluert opplæringsdelen og lagt frem en rapport (Koppenrapporten) med forslag til hvordan opplæringsdelen kan styrkes. Denne rapporten vil bli fulgt opp av fakultetet i 2020. En tredje arbeidsgruppe har i tett samarbeid med Stip-hf (Stipendiatutvalget ved Det humanistiske fakultet), sett nærmere på hvordan pliktarbeidet praktiseres ved de ulike grunnenhetene, og jobbet frem mot en revisjon av fakultetets retningslinjer for pliktarbeid. Sluttresultatet av dette arbeidet vil også komme i 2020.

Som et bidrag til kandidatenes faglige og psykososiale trygghet, og for ha en tettere kontakt med kandidatene på fakultetsnivå, har fakultetet i 2019 bestemt at det skal legges til rette for å arrangere temadager for ph.d.-kandidatene én til to ganger i semesteret. I 2019 ble det organisert en temadag med fokus på kandidatenes psykiske helse.

FORHOLDET MELLOM FAKULTETETS PH.D.-UTDANNING OG FORSKNINGSSATSNINGER

Fakultetet har de siste årene satset strategisk på forskning og forsøkt å styrke ulike forskningsmiljø både i forlengelsen av Humeval, i forbindelse med UiBs Humaniorastrategi og fakultetets egen forskningssatsning. Rekrutteringsstillinger er et viktig virkemiddel i denne satsningen og har inngått som et vesentlig bidrag i forskningssatsningen. Av de hjemlene fakultetet får fra UiB, deles de fleste ut til grunnenhetene som lyser dem ut iht. sine vurderinger om hva som er mest hensiktsmessig. Fakultetet har også disponert noen hjemler som er blitt fordelt etter ulike strategiske hensyn. I 2018 ble 6 hjemler fordelt til ulike miljø

og, siden disse fortsatt er virksomme, bidrar de til å styrke og integrere forbindelsene mellom fakultetets forskningssatsning og forskerutdanning.

HF iverksatte i 2018 en egen forskningssatsing. I verktøykassen for forskningssatsingen inngår blant annet øremerkede rekrutteringsstillinger, både stipendiat- og postdokstillinger. Tildelingene av stipendiatstillinger gjennom denne satsingen fra 2018 er videreført i 2019. Formålet med tildelingen er, for det første å knytte stipendiater til fakultetets strategiske satsningsområder, slik som for eksempel utdanningsforskning og oppfølging av HUMEVAL evalueringen til forskningsrådet. For det andre har formålet vært å være et ledd i karriereutviklingen for unge forskertalenter som har behov for veiledererfaring. I tillegg til dette har fakultetet tradisjon for å øremerke stipendiatstillinger til strategisk prioriterte BOA-prosjekter som ERC, TMS Starting Grant programmet og SFF programmet.

Hovedansvaret for å følge opp kandidatene i fakultetets forskerutdanning ligger på grunnenhetene, og innenfor rammene av universitetets sentrale handlingsplan har disse stor frihet til å definere sine egne prioriteringer. Vi ser at stipendiatene i all hovedsak knyttes enten til prosjekter, til forskerskoler eller til forskergrupper. Fakultetet ser at det er viktig å støtte grunnenhetene i å sikre at det fins gode alternativer for alle stipendiater i ph.d.-programmet, slik at de innlemmes på en god måte i aktive forskningsmiljø.

Ved **IF** får kandidatene tilbud om forskeropplæring i regi av én av to forskerskoler (Forskerskolen i lingvistikk og filologi og Forskerskolen i Litteratur, kultur og estetiske fag), som begge arrangeres i samarbeid med LLE. Flere av IFs stipendiater er også knyttet opp mot prosjekter, som f.eks. LINGCLIM, Nasjonale prøver i engelsk, ReVISION og Aldring i kulturhistorisk perspektiv, eller til forskningsgrupper ved instituttet.

Ved **LLE** er flertallet av stipendiatene som ble ansatt i 2019 knyttet opp mot prosjekter og forskningssatsinger. Stipendiater med finansiering fra UiB er også sentrale i flere forskningsmiljøer, og instituttet arbeider for å integrere dem i aktive forskningsfellesskap og -grupper. Antall stipendiater som benytter seg av forskerskolene er varierende, og grunnenheten antyder at dette er noe å jobbe med fremover.

AHKR praktiserer i hovedsak åpne utlysinger, med tilsetninger basert på individuell kvalitet. Instituttet legger vekt på forskergruppene som det viktigste forum for forskerutdanning, og ønsker av den grunn primært at stipendiatene skal være tilknyttet en forskergruppe. Dette forutsetter at det både finnes relevante forskergrupper for alle stipendiater, og at forskergruppene er innrettet på en slik måte at det muliggjør fremlegging og diskusjon av stipendiatenes avhandlingsarbeid. AHKR satser også sterkt på å være medlem av forskerskoler ved andre universiteter, for å kunne tilby sine kandidater relevante ph.d.-kurs og forskerseminar, og er per 2020 medlem av fire nasjonale og internasjonale forskerskoler.

FOF har de siste årene jobbet målrettet for å heve forskerutdanningen til et godt internasjonalt nivå, for å gjøre det mulig for instituttets doktorander å hevde seg i konkurransen om få vitenskapelige stillinger i et svært internasjonalt marked. For å oppnå dette, ønsker man å knytte kandidatene til sterke, aktive forskergrupper, og instituttets politikk er derfor at stipendiatstillinger enten må lyses ut på prosjekt eller passe inn i en av de etablerte forskningsgruppene på instituttet. FOF peker derfor på en særlig utfordring knyttet til eksternfinansierte prosjekt. I den grad instituttet skal bidra med en egenandel i form av ph.d.-stipendiater, kan dette komme i konflikt med instituttets ønske om å satse på utvalgte forskergrupper.

SKOK arbeider for at kjønnsperspektiver skal innlemmes i opplæringsdelen for ph.d.-er ved UiB, gjennom å arrangere tverrfaglige møtesteder og årlige samlinger (ph.d.-relay) som er åpne for ph.d.-kandidater fra hele UiB. SKOK arrangerer regelmessig egne ph.d.-kurs og har i perioden 2017 – 2019 også ledet den nasjonale forskerskolen for kjønnsforskning. Alle SKOKs stipendiater er tilknyttet forskergruppen ved SKOK («Kjønns- og seksualitetsforskningens grunnlagsproblemer»), og eventuelt også andre grupper eller klynger med felles forskningsinteresser. SKOKs stipendiater er også tilknyttet den nasjonale forskerskolen for kjønnsforskning, og gjennom denne den internasjonale forskerskolen InterGender, der SKOK er representert i arbeidsgruppen og i styret.

SVT vurderer sammenhengen mellom forskningssatsingene ved senteret og ph.d.-utdanningen som god. Flere av stipendiatene arbeider på forskningsprosjekter ved senteret og/eller har prosjekter som er direkte relevante for disse. Noen av kandidatene har prosjekter som i større grad er frittstående, men også disse har aspekter ved seg som ligger nær opp til forskningssatsingene ved senteret. Alle ph.d.-kandidatene er knyttet til forskergruppen ved SVT, og en vellykket integrering av alle ph.d.-kandidatenes prosjekter i forskergruppen er en prioritering ved senteret.

Som vi ser fra de ulike grunnenhetenes rapporter, er forskerutdanningen en høyt prioritert virksomhet, og det er et stort mangfold i måten forskerutdanningen blir drevet på. Fakultetet ønsker i 2020 å videreføre arbeidet med å skaffe oversikt og koordinere forskerutdanningen for å styrke kvaliteten og sikre likebehandling av kandidatene.

OPPTAK, GJENNOMSTRØMMING, DISPUTASER, UNDERKJENNINGER OG FRAFALL – BESKRIVELSE AV SITUASJONEN OG EVENTUELLE TILTAK FOR Å FORBEDRE DISSE PARAMETRENE

Opptak og gjennomstrømming

I 2019 ble det tatt opp 23 nye kandidater til doktorgradsprogrammet ved Det humanistiske fakultet, deriblant 1 offentlig ph.d. Tallet på oppnådde ph.d.-grader var 21, deriblant 4 kvotekandidater. Korrigert for permisjon viser tallene at 10 kandidater leverte på normert tid eller tidligere, mens 1 leverte innen 6 måneder etter normert tid. 3 kandidater leverte mer enn 3 år på overtid. Blant disse var det 1 andre gangs innlevering. 2 ph.d.-avhandlinger ble underkjent i løpet av 2019, og 9 kandidater har trukket seg fra programmet lang tid etter at finansieringsperioden gikk ut. Dette henger sammen med at det er igangsatt nye rutiner for oppfølging av kandidater som har stått lenge i programmet ved flere av grunnenhetene og fakultetet vil ha et økt søkelys på dette i 2020.

Disputaser

Antallet avlagte doktorgrader ligger stabilt i forhold til 2017 og 2018 med henholdsvis 21 og 20 oppnådde ph.d.-grader. Sett under ett vurderer fakultetet fjorårets gjennomstrømming som normal sammenlignet med tidligere år. Tallene for 2019 viser likevel at bare 22 av 43 kandidater (51%) med oppstart i 2013 hadde disputert seks år etter opptak. Selv om vi blant kandidatene som ikke har levert etter seks år både finner kandidater som fremdeles er i finansiering, som har avhandling til vurdering og som har fullført med disputas, viser dette at det stadig er behov for tiltak for å bedre gjennomstrømmingen i forskerutdanningen ved Det humanistiske fakultet. Det er god dialog med grunnenhetene om dette spørsmålet og enighet om en satsing på dette i 2020.

Fakultetet ønsker et sterkere søkelys på kvalitetssikring og likebehandling på tvers av grunnenhetene. Mye av grunnlaget for dette er lagt i fakultetets ph.d.-program, som gir en formell ramme for å satse videre på rutineutvikling, tett oppfølging og god integrasjon i forskningsmiljøene. Sammen med arbeidet som gjøres i forhold til pliktarbeidet, håper vi at dette skal ha en positiv effekt som på sikt vil gi utslag i de offisielle tallene for forskerutdanningen ved fakultetet.

Fakultetet kommer også i det kommende året til å videreføre et initiativ rettet mot kandidater som har stått lenge i programmet.

NÆRINGS-PH.D. OG OFFENTLIG SEKTOR-PH.D. – BESKRIVELSE AV SITUASJONEN OG EVENTUELLE TILTAK FOR Å ØKE ANTALLET KANDIDATER FINANSIERT GJENNOM DISSE ORDNINGENE

Det humanistiske fakultet har i dag 3 ph.d.-kandidater som er finansiert gjennom Forskningsrådets ordning for offentlig sektor-ph.d. Tilveksten har vært på 1 kandidat per år de siste 3 årene, og foreløpig ligger det an til noe tilsvarende for 2020. Selv om fagmiljøene er svært positive til ordningen og fakultetet legger godt til rette for denne typen samarbeid, opplever man at det er utfordrende å få til dette. Dette skyldes ikke minst at det for offentlig sektor og i kultursektoren, som er de mest aktuelle samarbeidspartnerne for fakultetet når det gjelder denne ordningen, er vanskelig å avsette midler som skal dekke arbeidsgivers egenandel.

VEILEDEROPPLÆRING OG KARRIEREVEILEDNING – BESKRIVELSE AV SITUASJONEN OG PLANLAGTE TILTAK

Veilederopplæring og karriereveiledning er i dag lagt til grunnenhetene. Selv om alle grunnenheter legger til rette for begge deler, varierer det hvor formalisert gjennomføringen er. Noen grunnenheter arrangerer regelmessige veiledersamlinger, mens andre fremhever at forholdene ligger godt til rette for erfaringsutveksling. Noe tilsvarende gjelder for karriereveiledningen, som i noen grad er overlatt til den enkelte veileder, og som ellers legges til den årlige medarbeidersamtalen, uten at det er gitt faste rammer for hvordan den skal gjennomføres og hva den skal inneholde. Fakultetet registrerer likevel en generell økning i grunnenhetenes interesse for å gripe fatt i veilederopplæring og karriereveiledning på en mer strukturert måte.

Fakultetet har ambisjoner om å utvikle tilbud på tvers av grunnenhetene både i veilederopplæring og karriereveiledning i 2020. Når det gjelder veilederopplæringen, skal vi sette i drift e-kurset om er utviklet av FIA, etter at vi har gjort de nødvendige tilpasningene til HFs ph.d.-program. Kurset fokuserer på de formelle sidene ved forskerutdanningen, og fungerer både som en introduksjon for nye veiledere og som en relevant oppdatering for de mer erfarne. Vi ønsker at våre veiledere skal oppdatere seg på aktuell kunnskap rundt doktorgradsveiledning, og kommer til å legge til rette for dette gjennom et åpent arrangement rettet mot alle våre vitenskapelig ansatte. Karriereveiledning vil kunne være en del av veilederoppgaven, og det kan diskuteres hvilken rolle den skal ha i denne settingen. I tillegg planlegger fakultetet å organisere en temadag knyttet til karriereveiledning i samarbeid med Stip-hf.

INTERNASJONALISERING – BESKRIVELSE AV SITUASJONEN OG PLANLAGTE TILTAK FOR Å ØKE INTERNASJONALE OPPHOLD FOR PH.D.-KANDIDATENE

HF's kandidater oppfordres til å skaffe seg internasjonale nettverk og å være aktive internasjonalt, blant annet gjennom deltakelse på internasjonale konferanser, internasjonale opphold eller ved å ha biveileder fra utenlandsk universitet.

Ansvar for at kandidatene gjennomfører internasjonale forskningsopphold ligger ved grunnenhetene i samarbeid mellom veileder, forskningsmiljøet og faglig ledelse.

Det fins økonomiske støtteordninger ved noen grunnenheter, men de fleste melder at kandidatene er avhengige av andre finansieringskilder, som Meltzerfondet eller Erasmus+. Det er svært viktig for å opprettholde internasjonaliseringen av ph.d.-utdanningen at slike støtteordninger er tilgjengelige for våre kandidater.

Når det gjelder rekruttering, er trenden at andelen utenlandske søkere til utlyste stipendiatstillinger er økende, og at kandidatgruppen blir stadig mer internasjonal. I 2019 var 13 av 23 nye kandidater utenlandske statsborgere (57 %). Disse fordeler seg på 10 nasjoner. I 2018 var andelen utenlandske kandidater 15 av 29 (52 %), fordelt på 12 nasjoner, mens den i 2017 var 9 av 21 (43 %), fordelt på 8 nasjoner.

I 2019 var andelen godkjente disputaser gjennomført av utenlandske kandidater 8 av 21 (38 %), fordelt på 7 nasjonaliteter, mens hele 17 av 21 (81%) av de godkjente ph.d.-avhandlingene ble skrevet på et annet språk enn norsk (mot 55 % i 2018 og 43 % i 2017).

ANNET

Samarbeid med Fakultet for kunst, musikk og design (KMD)

Etter ønske fra Forsknings- og innovasjonsavdelingen (FIA) har HF og KMD inngått et samarbeid om utdanningen av vitenskapelige ph.d.-kandidater knyttet til Griegakademiet – Institutt for musikk. Siden KMD ikke har noe eget vitenskapelig ph.d.-program, søker disse kandidatene opptak til og følger det vitenskapelige ph.d.-programmet ved HF. FIA, HF og KMD har i samarbeid utarbeidet et dokument om ansvars- og oppgavefordelingen, samt økonomiske og ressursmessige forhold mellom de to fakultetene. HF er gradsgivende fakultet og har det overordnede faglige og formelle ansvaret, mens den daglige faglige og administrative oppfølgingen av kandidatene skjer ved KMD. KMD har fast observatør i HF's Forsknings- og forskerutdanningsutvalg, og deltar med fast administrativ kontaktperson i administrativt nettverk for forskerutdanningen ved HF. Avtalen skal evalueres årlig, og kan forlenges for et år av gangen.

Samarbeid med Stip-hf

Fakultetet har i 2019 samarbeidet nærmere med Stip-hf enn tidligere år. Samarbeidet har særlig vært knyttet til en revisjon av retningslinjene rundt pliktarbeid, og gjennomføring av en temadag med fokus på psykisk helse. Begge samarbeidene kom i gang med utgangspunkt i initiativer fra Stip-hf, som fakultetet vurderte som verdifulle og derfor ønsket å engasjere seg i. Dette er et samarbeid som fakultetet kommer til å videreføre gjennom faste møter, 1-2 ganger i semesteret, og gjennom administrativ og økonomisk støtte til å gjennomføre regelmessige temadager 1-2 ganger i året.